

BIJZONDERHEDEN UIT HET LEVEN DER OOIEVAARS.

II.

In de vorige aflevering deelde ik eenige bijzonderheden mede uit het leven der Ooievaars, waargenomen in ons eigen vaderland en wel op het Geldersch Spijker te Arnhem. Mag ik in deze den welwillenden Lezer uitnoodigen mij naar Koerland te vergezellen, dat is een der Oostzee-provinciën van Rusland, en wel bepaaldelijk naar Linden, alwaar Pastor schultz gedurende 35 jaar in de gelegenheid was, het leven van een paar ooievaars zeer nauwlettend gade te slaan? In 1835 gaf hij de verschillende bijzonderheden, die hij had verzameld, in het licht, maar juist doordat het stuk in de Lettische taal was geschreven, werd het slechts weinig bekend. In 1867 gaf Pastor J. H. KAWALL er eene vertaling van in het Duitsch, die in het *Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou* werd opgenomen. De bijzonderheden ons daarin meêgedeeld zijn zoo belangrijk, dat ik met vertrouwen ze onder uwe aandacht durf te brengen.

Pastor schultz heeft steeds veel belang gesteld in zijn naaste bureu, de ooievaars, die met elk voorjaar, in de weide, vlak bij de pastorie, hun zomerverblijf kwamen betrekken. De tijd hunner komst wisselde af tusschen 14 Maart en 4 April. Het nest was gebouwd op een ouden, hollen eik, en wie weet hoe veel jaren het al telde. Ieder jaar had het mannetje het wat opgeknapt en gezuiverd. Hij toch kwam altijd eenige dagen vooruit om het nest na te zien. Dan wierp hij een en ander uit, dat er niet in behoorde, bracht nieuwen voorraad aan, en, als hij daarmee gereed was, zich wat had verkwikt en was uitgerust van al de vermoeienissen der verre reis, dan vloog hij na eenige dagen weer weg, misschien wel om aan zijn wijfje bericht te brengen en haar

uit te noodigen tot hem te komen. Althans spoedig zag men haar dan verschijnen, en begonnen zij het nest te bewonen.

Hun woning had, door die steeds aangroeiende massa takken, al eene aanmerkelijke hoogte gekregen, ja geleek wel een toren. De benedenste verdiepingen waren gaandeweg door musschen, kwikstaarten en andere vogeltjes in gebruik genomen, die, terwijl ze er een warm en veilig verblijf vonden, het tevens sterker maakten en dichter en warmer, zoo door het aanbrengen als door het invoegen van hetgeen ieder hunner voor den bouw van zijn nest noodig had.

De ooievaar is zeer aan zijn jongen gehecht; hij verzorgt en beschermt ze met liefde en teederheid, maar verwent ze niet. Zoo lang zij klein zijn, blijven vader of moeder op het nest om voor hen zorg te dragen, terwijl de andere om voedsel uit is; en zoo dikwijls hij met spijs terugkeert, kleppert hij van vreugd; hij verblijdt zich aan hunne behoeften te kunnen voldoen, zoo veel voor hen te hebben verzameld. En daarop vangt hij zijn taak van voederen aan. Op welke wijze? Zijn krop, die hun tot spijskorf dient, is gevuld met kikkers, slangen, kevers, muizen, enz. enz.; deze stoot hij achtereenvolgens voor hen nit, terwijl die dieren nog niet geheel dood zijn, bij welke bewerking hij zelf bijna dreigt te stikken; en daarop steekt hij ze zijn jongen in den bek. Wat weert hij zich daarbij dapper, en hoe vroolijk verdringt zich de kleine schaar om er het eerste bij te zijn, en wat piepen zij eigenaardig uit louter verlangen! En de oude ooievaars hebben waarlijk eene zware taak om hunne vier of vijf jongen te voeden en groot te brengen; zij vermageren er van, en als de kinderen groot zijn, zien de ouden er afgevallen en verzwakt uit, ja zelfs om medelijden met hen te hebben. De ooievaar is een zeer gulzige vogel, een ware veelvraat, hij slikt alles in wat hem voorkomt, en is schier niet te verzadigen.

Op zekeren dag was er een jong uit het nest gevallen. Pastor SCHULZ ontfermde zich zijner en voedde het verder op. Hansje, zoo noemden de kinderen den jongen ooievaar, gaf heel wat drukte en levendigheid, want zij maakten er zich een feest van om hem goed te doen, met hem te spelen en kikkers voor hem te vangen en kevers, en hij kon er heel wat aan. Nu, men kan er gerust op zijn dat hem niets ontbrak, dat hij rijkelijk genoeg te eten kreeg, want de keukenmeid was hem zeer genegen; zij gaf hem alle ingewanden van het gevogelte, ja alles wat zij maar van zijn gading achtte;

en de kinderen kwamen gedurig met tien, vijftien, soms wel met twintig kikkers aan, die Hansje hen uit de handen trok en op eenmaal opmuisde, ofschoon zijn maag niet ledig was. Al spoedig echter leerde hij zelf zijn voedsel zoeken, want hij mocht vrij overal rondloopen, en het was opmerkelijk zoo veel als hij kon opeten en verdragen. Van een vogel b. v. verbrak hij eerst al het gebeente met zijn grooten snavel en verzwolg hem daarna. Een reeds tamelijk groot, maar gebrekkig gansje, dat men hem gaf, at hij met vederen en al op; alleen met een mol had hij het te kwaad, diens huid was hem te dik, hij probeerde het wel gedurig en gedurig weer, maar toch het ging niet; anders stond hij niet licht ergens voor.

De jonge ooievaars zijn aan een zwarten snavel en donkere pooten te kennen; bij de ouden zijn die rood. Zij oefenen zich in het vliegen, telkens beschrijven zij een grooteren afstand, en zoodra zij het goed kunnen, verlaat de geheele familie de streek. Komen zij het volgend voorjaar terug, dan zijn zij geheel volwassen en kunnen ook kleppen. In het jaar dat zij geboren worden brengen zij het niet verder dan tot piepen en kwekken.

Vaak gebeurt het dat de jongen van het voorgaande jaar gaarne de oude woning weer zouden willen betrekken, maar daar komt niets van. De oude ooievaars, die dan niets meer om hen geven, — want hulp behoeven zij niet meer, en zij hebben nu een ander doel voor hun zorgen, — nemen hen nooit op, ja zij verdrijven hen zelfs met geweld, door ze met hun sterke nebben af te weren en weg te slaan. Zij kunnen hen ook niet hun geheele leven door verzorgen. De tijd is gekomen dat zij dit voor zich zelven moeten en kunnen doen. Zij moeten leeren alleen staan; zij moeten hunne krachten inspannen, zij moeten werken, zich een eigen nest bouwen, een eigen huishouden inrichten. Maar de jongen geven hunne wenschen niet altijd even spoedig op, soms herhalen zij hun pogingen, zelfs wel tot midden in den zomer. Waarschijnlijk komt dit uit de gewoonte voort van hun ouders steeds te volgen; zij hadden het bij hen zoo goed; hoe ruim werden zij van het noodige voorzien; hoe trouw werden zij beschermd. Misschien herinneren zij zich bij het wederzien der streek, in dien boom, op dat nest te hebben gewoond, herinneren zij zich aan een groot gevaar te zijn ontsnapt; dien strijd van verleden jaar met den gier bijvoorbeeld!

De jonge ooievaars waren al heel wat gegroeid; nu konden de

ouden soms voor een poosje gelijktijdig afwezig zijn, omdat hun kroost niet meer onophoudelijke zorg en bewaking behoeft. Eens dat dit ook het geval was, verhief zich van uit het ooievaarsnest een vreeslijk noodgeschrei. De jonge ooievaars piepten, musschen, kwikstaarten en allerlei vogeltjes uitten de angstigste kreten, het was eene algemeene verwarring; wat vluchten kon, vluchtte; alles dwarrelde en fladderde dooréén, de ontsteltenis was groot.¹

Het vreeslijk tumult joeg den ooievaar, die het naast in de buurt was, een doodelijken schrik aan. Haastig vloog hij toe, en ziet: een groote gier, of wel een adelaar², zweefde boven het nest en schoot, belust op de jongen, pijlsnel neder. De oude, het dreigend gevaar ziende, spande al zijn krachten in, kwam gelukkig nog juist bij tijds, klepperde in heftigen toorn en bedekte zijn jongen met de vleugels. Het werd een gevecht op leven en dood. Verwonderlijk was het om aan te zien, hoe moedig de oude zich verweerde, en wat ontzagelijke krachtsinspanning hij ten toon spreidde, want de geweldige vijand hield niet af, hij wilde niet wijken. De gier had gemeend zonder slag of stoot zijn buit te grijpen, en onverwacht ontmoette hij zoo'n hevigen tegenstand! De ooievaar stootte en beet hem met den snavel, sloeg hem herhaaldelijk met de vleugels, die hij dan fluks weer over zijn jongen uitspreidde, — over zijn jongen, die beangst zich op een hoop te samen drongen, van hem alleen hulp en bescherming verwachtten en die zonder hem reddeloos verloren zouden zijn geweest. Woedend stoot hij den gier met zijn lange beenen weg, dan weer trapt hij hem op den rug, dan weer geeft hij hem een slag tegen den kop, en zoo schielijk en zoo onophoudelijk volgen die slagen en bewegingen elkander op, dat het hem eindelijk gelukt den roover ter aarde te doen storten. Maar dadelijk is ook dáár de ooievaar hem weer op het lijf, en zonder verwijl wordt de woedende kamp op den grond voortgezet. Met zijn scherpe sterke klauwen weert de gier de krachtige stooten af en poogt zijn tegenstander te omklemmen en te grijpen, maar telkens en telkens weer ontkomt deze het gevaar, en

¹ Het kan wel zijn dat de medebewoners van het ooievaarsnest hun bovenburen van veel nut zijn bij het naderen van een *algemeenen vijand*, daar hun noodgeschrei verder klinkt dan de klaagtoonen der jonge ooievaars, waardoor zij de ouden tot onmiddellijke hulp aansporen.

² De Heer S. schijnt niet recht geweten te hebben, welke roofvogel den aanval heeft gewaagd.

stoot op stoot, en slag op slag treft doel. De gier deinst terug, valt, raakt onder, ligt op den rug en kan zich niet langer verweren. De ooievaar haalt adem, ziet hijgend op zijn belager neêr en staat gereed om, bij de minste beweging, hem een laatsten slag toe te brengen. Maar ziet, heel onverwachts, terwijl de gier als dood ter neder ligt, heft hij zich eensklaps op en neemt ijlings de vlucht, terwijl onze moedige ooievaar, bitter gehavend en nog bevend van woede, angst en krachtsinspanning, bij zijn kroost terug keert, en, als hij allen behouden ziet, van vreugde kleppert over de behaalde zegepraal.

Versta mij echter wel. Uit de orde waarin ik deze door den heer SCHULZ meêgedeelde bijzonderheden rangschik, als: het dikwijls getoonde verlangen naar het oude nest en het gevecht met den gier, moet men niet opmaken, dat daartusschen eenig verband bestaat. Het is mogelijk dat de ooievaars zich aan eene plaats hechten, even als de kat aan een huis; het is mogelijk dat het zoeken naar een nieuwe woning hen tegenstaat, of dat zij er niet aan denken er een te bouwen; het is ook mogelijk, dat zij de herinnering bewaren aan ondervonden bescherming en veiligheid en liefde, — de hond en de olifant immers toonen ook vaak hun geheugen in dat opzicht; — maar al bestaat daartoe de mogelijkheid, zekerheid hebben wij voor deze stelling niet; en elk der feiten staat in het verhaal van den heer SCHULZ geheel op zich zelf. Vergeten wij daarbij niet, dat de bijzonderheden, die ons worden meêgedeeld, zijn bijeen verzameld in een tijdsbestek van 35 jaren.

Niet altijd zijn het zulke ongelijke gevechten tegenover machti-ger vijanden, die de ooievaar heeft te leveren. Dikwijls gebeurt het dat vreemde ooievaars bij herhaling komen toevliegen, omdat de plaats of de bouw van het nest hun bevalt en zij het verlangen te bezitten, waartoe zij de jongen, die er in zijn, willen dooden. Maar wie de aanvaller ook zij, altijd gedraagt de ooievaar zich even moedig, vooral als het betreft het beschermen zijner jongen, en nimmer rust hij, voordat de roover wijkt. Bijna elk jaar zou misschien wel van de een of andere vechtpartij kunnen getuigen, ondernomen ter verdediging van het broedsel. Ja, trouw is de ooievaar en bij alle menschen bemind. Ook is hij den mensch evenzeer genegen, omdat hij weet dat deze hem nooit kwaad doet.

De boom, waarop het nest stond, was geheel hol. Een hevige storm wierp in zekeren winternacht hem, en met hem, het oude nest omver. Onze

pastor deelt daaromtrent mee, dat hij twee voer mest en mos er van in zijn moesland kon omwerken. Wel een bewijs voor het langdurig bestaan van die ooievaarswoning. Gaarne zou hij de ooievaars in zijn buurt houden, zoo dichtbij mogelijk. Zij gaven zooveel gezelligheid, zij waren zijn vrienden geworden, hij leefde met hen mee. Hij wenschte ze goede reis bij hun vertrek¹, hij verheugde zich bij hun terugkomst. Uit vrees, dat zij zich misschien elders zouden vestigen, liet hij van drie groote zware eikenboomen de kruinen afnemen en er wielen — wagenwielen — als ook eenig stroo op nederleggen, en deed alles zeer stevig bevestigen. Nu konden de ooievaars kiezen op welken boom zij zich een woning zouden bouwen. Maar ja wel, zij lieten zich op geen der drie neder. Wel wilden zij in de buurt blijven, want zij begonnen op een anderen, zwaren eik, welke midden in het veld stond, te bouwen. Maar op dien was geen rad aangebracht, omdat hij ver van de pastorie afstond, alwaar onze pastor de ooievaars niet zoo goed zou kunnen gadeslaan. De keus der ooievaars beviel hem dus volstrekt niet. Ten einde hen te bewegen hem zijn zin te geven, liet hij de eerste grondslagen, die de vogels voor het nest gelegd hadden, afnemen. De ooievaars echter begonnen van voren af aan op denzelfden boom te bouwen; en onze pastor herhaalde zijn vernielingswerk. De vogels echter lieten zich niet van hun plan afbrengen; ten derdenmale begonnen zij den bouw op denzelfden boom.

Wat schort er dan toch aan die afgekeurde boomen? dacht pastor SCHULZ, en hij bekeek ze, onderzocht ze, en besprak de zaak met anderen, maar niemand begreep er iets van. Aan die boomen was niets te zien, dat die halsstarrige verwerping rechtvaardigde. Hij vernielde dus telkens weer wat de vogels gebouwd hadden. Zijn wil zou hij doorzetten. Deze vreemdsoortige strijd duurde den geheelen zomer tot Augustus toe; toen was de tijd van vertrekken daar, zonder dat het den armen vogels gelukt was, zich een huis te bouwen, zonder dat zij zich in een voorspoedig kroost hadden kunnen verblijden.

Als de rogge gemaaid wordt en de gerst nog op het veld staat, dan is het zomersaizoen voor ons niet ten einde, en verwachten wij nog vele schoone dagen, maar dan toch reeds aanvaardt de ooievaar de lange terugreis. Volgens KAWALL schijnt het schijnt minder de naderende

¹ Pastor S. bemerkte hun heengaan niet; zij verdwijnen steeds, maar hij miste hen altijd eerst als zij weg waren.

koû, dan wel de overstroming van den Nijl te zijn, waarnaar hij den tijd van zijn vertrek regelt.

Koû vreest hij niet. Vroeg in het voorjaar komt hij herwaarts, zelfs terwijl het nog vriest en de noordenwind vergezeld door hagel en sneeuw-jacht ons om de ooren fluit. Maar hij schijnt den tijd te berekenen dat de Nijl binnen zijne oevers keert, omdat er dan kikvorschen en ander voedsel in overvloed voorhanden zijn.

Het voorjaar kwam, en daarmee verscheen ook onze ooievaar. Pastor schulz had, om een eind aan het geschil te maken, het twistpunt doen vallen, den uitverkoren eik doen omhakken. "Als de ooievaar bij zijn terugkomst zijn geliefden eik niet meer vindt, dan zal hij zich wel naar mijn zin voegen," dacht hij, en wat hij hoopte gebeurde: de ooievaar gaf hem zijn zin en, als wilde hij hem nu in allen deele tevrede stellen, als wilde hij toonen dat hij den pastor heel goed had begrepen, ditmaal begon hij te bouwen op den boom die het aller dichtst stond bij de pastorie. Met meer dan gewone belangstelling had men zijn komst verbeid, sloeg men zijn arbeid gade, en de vreugde over de behaalde overwinning was algemeen. Men was, zoo mogelijk, den ooievaar nog meer genegen dan voorheen, en nu gevoelde men geen spijt meer over het vellen van den prachtigen eik, midden in de weide, waaronder het grazend rund zoo vaak beschutting was komen zoeken tegen de fel stekende zonnestralen. Pastor schulz vond dat hij de zaak al heel goed had overlegd, dat hij heel slim was geweest door het pleit op die wijze te beslissen, en gedurig wierp hij een blijden, van welgevallen getuigenden blik naar de ijverige bouwlieden. Zoo gingen eenige weken voorbij, het bouwen van het nest vorderde snel, en het was ongeveer een el hoog, toen, op zekeren dag, een groot aantal vreemde ooievaars zich om den boom verzamelden. "Wat is er nu aan de hand?" dacht de pastor, en met belangstelling zag hij toe. Er was iets bijzonders: dat was klaar en duidelijk te zien. De ooievaars wandelden rondom den boom, klepperden en onderhielden zich met elkaar, en waren daarbij zeer levendig; maar de ooievaars van het nest zaten er boven op en hielden zich er buiten. In het eind kwamen zij toch ook eens beneden, wandelden om den boom, en het geklepper en de drukte hernieuwden zich. Ofschoon de pastor hun taal niet verstond, moest hij toch wel gelooven dat zij met elkander ernstig beraadslaagden. En wat gebeurt er? Na een poosje verheffen allen zich in de lucht en beginnen eenparig het in aanbouw zijnde nest af te breken en geheel uit elkan-

der te rukken. In een oogenblik was er geen spoor meer van te vinden, slechts het ledige wiel met het stroo was gebleven.

Men kan zich de verbazing en de teleurstelling van den pastor gemakkelijk voorstellen. Daar lag nu het nest, waarvan hij zich zooveel genoeg had beloofd; dit was dan het eind van den strijd! Wat beteekende dit alles?

Pastor mocht dit vragen, maar geen antwoord liet zich zelfs maar gissen.

“Hoe nu?” vroeg hij zich af, “zullen de ooievaars deze streek voor goed gaan verlaten?”

Maar neen, reeds den volgenden dag begonnen zij op een anderen eik, die een paar honderd schreden van de pastorie afstond, en waarop ook een rad was neergelegd, de grondslagen voor eene nieuwe woning te leggen. Het scheen dat de ooievaars-raad van den vorigen dag aan dien bouw zijn goedkeuring had gehecht, want aan dat nest hielden zij zich, maakten het ieder jaar grooter en brachten er vele jongen op groot. En de pastor verwonderde zich, en nam zijn aantekenboek, en noteerde het geval met rooden inkt.

Sedert waren er tien jaren verlopen; toen viel bij een storm dezelfde boom, waarop de bouw door de menigte ooievaars was verhinderd geworden. Twaalf jaren later viel ook de tweede bij een hevigen winterstorm. Ofschoon reeds oud en hol, had hij het heel wat langer volgehouden. Twee-en-twintig jaren dus hadden de ooievaars dit laatste nest bewoond. Maar zij, die tweemaal per jaar verhuizen, vinden blijkbaar gaarne hunne oude woning steeds terug. Althans sedert verlieten zij de buurt der pastorie. Wel kwamen zij er gedurig weer, wel zochten zij er hun voedsel, maar zij vestigden er zich niet meer, noch vergunden dit aan andere vreemde ooievaars. De oude vrienden drentelden steeds in de buurt en verdreven alle anderen.

Zoo schreef pastor SCHULZ, drie jaren nadat het laatste nest verwoest was geworden. Ik geloof dat hij later wel spijt zal hebben gehad, dat hij, om eigen zin door te drijven, den groenen eik in het midden der weide heeft geveld.

“Wat kunnen wij uit dit voorval opmaken?” vroeg ik mij zelve af. Dat de ooievaars de overtuiging hadden, dat die oude eik niet lang meer bestand zou zijn tegen den storm, dat zijne dagen geteld waren, dat die vogels een waarnemingsvermogen bezitten, berekend naar hunne behoeften, waardoor zij nauwkeurig bekend kunnen zijn met toestanden voor het oog der menschen nog verborgen.

Sta mij toe hier eene vraag te doen, eene eenvoudige vraag.

Zou het mogelijk kunnen zijn dat het reukorgaan dier vogels sterk is ontwikkeld? Het vermoeden kwam bij mij op, of zij misschien door den reuk hebben kunnen ontdekken, dat een schadelijk insect binnen in den stam zijn vernielingswerk had aangevangen. Ik weet niet of er te Linden in Koerland ook houtmieren worden gevonden, maar A. FOREL geeft in de *Revue Suisse* eene beschrijving van den *Lasius fuliginosus*, den eenigen vertegenwoordiger van die groep in Zwitserland. De vertaling daarvan is in de Wetenschappelijke Bladen van Julij 1876 opgenomen. Die mededeeling bracht mij op de gedachte of de ooievaar wellicht door den reuk de tegenwoordigheid van deze houtmieren, of die van een aan haar verwante soort, zou hebben kunnen ontdekken. Een mierennest geeft altoos een eenigszins zuurachtigen geur van zich, maar de geur, dien deze miersoort ontwikkelt, schijnt wel bijzonder sterk te zijn, daar FOREL zegt, dat: "wie met den meesterlijken arbeid van deze soort kennis wil maken, een eigenaardigen lucht, scherp als die van een zuur, moet willen trotseeren."

"Uiterlijk is de boom, waarin de *Lasius fuliginosus* haar nest bouwt, geheel gaaf en gezond, daar zij altijd één à twee centimeters van de schors af blijft werken. Slechts hij, die zich bijzonder op het bestudeeren der mieren toelegt, bemerkt aan den voet van den boom eenige uiterst kleine openingen, waaruit bruin-zwarte mieren te voorschijn komen; daardoor weet hij dat de boom veroordeeld is en bij een flinken storm moet vallen."

Het is wel jammer dat nu niet meer kan worden onderzocht of in dien boom een mierennest zich heeft bevonden. Maar hoe dit geweest zij, uit de hierboven meêgedeelde handelwijze der ooievaars blijkt, dat zij een zelfstandig oordeel hebben; ik zou meenen dat wij hier bovendien met een zeker familieleven der ooievaars te doen hebben; dat hier een bewijs wordt geleverd van onderling overleg, iets wat ook door HUBER met betrekking tot de mieren wordt aangetoond.

Toch zullen wij tusschen de handelwijze der mieren en die der ooievaars een groot verschil opmerken.

Bij de mieren heeft elk individu belang bij de welvaart, bij het werken van het algemeen, terwijl de ooievaar alleen voor zich en zijn gezin te zorgen heeft.

¹ A. FOREL.

Hier zouden wij dus geneigd zijn een schrede verder te gaan.

De afkeuring van den "raad der ooievaars", om op den aangestoken boom te bouwen, doet ons denken aan belangstelling in elkanders welzijn.

Maar zou dat mogelijk wezen?

Eilieve, verklaar mij dan waarom de zwakke en gebrekkige ooievaar door zijne soortgenooten wordt afgemaakt, wanneer hij niet meer in staat blijkt te zijn de verre overzeesche reis te maken?

Deze feiten kan men niet tot de rubriek van het instinkt terugvoeren, en bij nadenken zullen wij, terwijl onze liefde toeneemt voor alles waar een sprankje van Gods geest in woont, ons gedrongen gevoelen om toch al de krachten en vermogens, waarmede de Schepper ons heeft toegerust, te ontwikkelen en te veredelen, en zal onze wensch steeds sterker worden, om meer en meer in het leven der natuur door te dringen, dat zulke heldere en ingrijpende lessen van levenswijsheid bevat, en dat de moeite van het navorschen zoo rijkelijk beloont.

A. M.
